

AXBOROT-MAFKURAVIY XAVFSIZLIKNI TA'MINLASHDA SIYOSIY MANIPULYATSIYADAN FOYDALANISH MASALALARI

Aslanov Jumanazar
Baxronqulov Shohjahon
Yoqubboyeva Diyora
Bo'riqulova Charos

Ijtimoiy fanlar fakulteti, Siyosatshunoslik yo'nalishi 4-kurs

Omonov Baxtiyor

O'zbekiston Milliy universiteti

Siyosatshunoslik kafedrası, Siyosiy fanlar doktori, professor

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19440970>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 01-aprel 2026 yil

Ma'qullandi: 04-aprel 2026 yil

Nashr qilindi: 06-aprel 2026 yil

KEYWORDS

axborot xavfsizligi, siyosiy
manipulyatsiya, mafkura,
propaganda, siyosiy
kommunikatsiya, media ta'siri.

ABSTRACT

Mazkur maqolada axborot-mafkuraviy xavfsizlikni ta'minlash jarayonida siyosiy manipulyatsiyaning o'rni va ahamiyati ilmiy-nazariy hamda amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida siyosiy manipulyatsiya, axborot xavfsizligi va mafkuraviy ta'sir mexanizmlari kabi asosiy tushunchalar yoritiladi. Shuningdek, zamonaviy axborot makonida manipulyativ texnologiyalarning qo'llanishi va ularning jamiyat ongiga ta'siri ochib beriladi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, siyosiy manipulyatsiya axborot xavfsizligini ta'minlashda ikki tomonlama — ham tahdid, ham vosita sifatida namoyon bo'ladi

Zamonaviy globallashuv sharoitida axborot maydoni siyosiy raqobatning eng muhim platformalaridan biriga aylanib bormoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi natijasida jamiyat ongiga ta'sir ko'rsatish vositalari kengayib, siyosiy jarayonlarda axborotning roli keskin ortdi. Shu nuqtai nazardan, axborot-mafkuraviy xavfsizlikni ta'minlash masalasi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan.

Siyosiy kommunikatsiya nazariyasida Harold D. Lasswell tomonidan ilgari surilgan yondashuvga ko'ra, axborot uzatish jarayoni "kim – nima – qaysi kanal orqali – kimga – qanday ta'sir bilan" sxemasi asosida tahlil qilinadi¹. Ushbu model siyosiy axborotning jamiyat ongiga ta'sir mexanizmlarini tushuntirib berishda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Ayniqsa, manipulyativ axborot texnologiyalarini tahlil qilishda ushbu modelning ahamiyati yanada ortadi. Shuningdek, Noam Chomsky va Edward S. Herman² tomonidan ishlab chiqilgan propaganda modeli zamonaviy media tizimida axborot oqimlari qanday filtrlanishi va jamoatchilik fikri qanday shakllantirilishini izohlaydi. Ularning fikricha, ommaviy axborot vositalari ko'pincha neytral axborot manbai emas, balki ma'lum siyosiy va iqtisodiy

¹ Lasswell, H. D. *Politics: Who Gets What, When, How*. — New York: McGraw-Hill, 1936. — 133–141-betlar.

² Chomsky, N., Herman, E. S. *Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media*. — New York: Pantheon Books, 1988. — 1–35-betlar.

manfaatlarni ilgari suruvchi vosita sifatida faoliyat yuritadi. Bu esa siyosiy manipulyatsiya jarayonining tizimli xarakterga ega ekanligini ko'rsatadi.

Walter Lippmann o'zining "Public Opinion" asarida jamoatchilik real voqelikni emas, balki ommaviy axborot vositalari orqali yaratilgan "psixologik tasvirlar" asosida qabul qilishini ta'kidlaydi³. Ushbu yondashuv manipulyatsiyaning asosiy mexanizmlaridan biri — voqelikni qayta talqin qilish orqali ongni boshqarish jarayonini tushuntiradi. Bundan tashqari, Joseph Nye tomonidan ilgari surilgan "yumshoq kuch" konsepsiyasi davlatlarning harbiy yoki iqtisodiy bosimdan ko'ra axborot va mafkura orqali ta'sir o'tkazish imkoniyatlarini asoslab beradi⁴. Mazkur yondashuv axborot-mafkuraviy xavfsizlikni ta'minlashda manipulyatsiyaning nafaqat tahdid, balki strategik vosita sifatida ham qo'llanishini ko'rsatadi.

Zamonaviy axborot jamiyatini tahlil qilgan Manuel Castells esa axborotni yangi davrning asosiy resursi sifatida baholab, "tarmoq jamiyati" konsepsiyasini ilgari suradi⁵. Uning fikricha, axborot oqimlarini boshqarish siyosiy hokimiyatning muhim elementi hisoblanadi. Shu sababli manipulyatsiya texnologiyalari siyosiy kurashning ajralmas qismiga aylanmoqda. Yuqoridagi nazariy yondashuvlar tahlili shuni ko'rsatadiki, axborot-mafkuraviy xavfsizlikni ta'minlash jarayoni faqat texnik himoya bilan cheklanmaydi, balki jamoatchilik ongini boshqarish va manipulyativ ta'sirlardan himoya qilishni ham o'z ichiga oladi. Shu bois siyosiy manipulyatsiyani chuqur o'rganish zamonaviy siyosatshunoslikning dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi — axborot-mafkuraviy xavfsizlikni ta'minlashda siyosiy manipulyatsiyaning o'rni va ta'sir mexanizmlarini ilmiy jihatdan tahlil qilishdan iborat.

Nazariy asoslar

Axborot-mafkuraviy xavfsizlikni ta'minlashda siyosiy manipulyatsiya tushunchasi markaziy o'rin tutadi. Siyosiy manipulyatsiya — bu jamoatchilik ongiga yashirin yoki bilvosita ta'sir ko'rsatish orqali muayyan siyosiy maqsadlarga erishish jarayonidir. Ushbu jarayon ochiq propaganda yoki bevosita majburlashdan farqli ravishda, ong osti darajasida ishlaydi va ko'pincha manipulyatsiya qilinayotgan subyekt tomonidan sezilmaydi.

Ilmiy adabiyotlarda manipulyatsiya mexanizmlari turlicha talqin qilinadi. Masalan, Harold Lasswell siyosiy kommunikatsiyani ta'sir mexanizmi sifatida ko'rib, axborot orqali xulq-atvorni boshqarish mumkinligini asoslaydi. Noam Chomsky esa manipulyatsiyani media orqali amalga oshiriladigan tizimli jarayon sifatida izohlaydi va uni propaganda modeli bilan tushuntiradi. Walter Lippmann fikricha esa manipulyatsiya real voqelikni emas, balki uning sun'iy tasvirini shakllantirish orqali amalga oshiriladi.

Zamonaviy siyosiy makonda manipulyatsiya texnologiyalari yanada murakkablashib, raqamli muhit bilan chambarchas bog'lanib bormoqda. Internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali axborot tarqatish tezligi oshgani sari, manipulyativ ta'sir ko'rsatish imkoniyatlari ham kengaydi. Bu esa axborot xavfsizligini ta'minlashni yanada murakkablashtiradi.

Quyidagi jadvalda siyosiy manipulyatsiyaning asosiy turlari, ularning mexanizmlari va axborot xavfsizligiga ta'siri tizimli ravishda keltiriladi:

³ Lippmann, W. *Public Opinion*. — New York: Harcourt, Brace and Company, 1922. — 15–40-betlar.

⁴ Nye, J. S. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. — New York: PublicAffairs, 2004. — 5–11-betlar.

⁵ Castells, M. *The Rise of the Network Society*. — Oxford: Blackwell, 2010. — 70–95-betlar.

Jadval: Siyosiy manipulyatsiya turlari va ularning axborot-mafkuraviy xavfsizlikka ta'siri

Manipulyatsiya turi	Mazmuni	Qo'llanish mexanizmi	Axborot xavfsizligiga ta'siri
Propaganda	Ma'lum g'oya va qarashlarni singdirish	OAV, siyosiy nutqlar, reklama	Ongni biryoqlama shakllantiradi
Dezinformatsiya	Ataylab noto'g'ri axborot tarqatish	Fake news, ijtimoiy tarmoqlar	Ishonchsizlik va beqarorlikni kuchaytiradi
Framing	Axborotni ma'lum kontekstda berish	Tanlab yoritish, manipulyativ sarlavhalar	Voqelikni noto'g'ri talqin qilishga olib keladi
Agenda-setting	Muammolar ustuvorligini belgilash	Media kun tartibi	Jamoatchilik e'tiborini boshqaradi
Emotsional ta'sir	Hissiyot orqali ta'sir qilish	Qo'rquv, g'azab, milliy hissiyotlar	Ratsional fikrlashni pasaytiradi
Stereotiplash	Oddiylashtirilgan tasavvurlar yaratish	Takroriy media obrazlar	Ijtimoiy bo'linishni kuchaytiradi

Yuqoridagi tahlil shuni ko'rsatadiki, siyosiy manipulyatsiya axborot xavfsizligiga ikki xil yo'l bilan ta'sir ko'rsatadi. Bir tomondan, u jamiyatda noto'g'ri tasavvurlarni shakllantirib, ijtimoiy beqarorlikka olib kelishi mumkin. Ikkinchi tomondan esa, davlatlar tomonidan milliy manfaatlarni himoya qilish vositasi sifatida ham qo'llaniladi.

Zamonaviy amaliyot shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy tarmoqlarda algoritmlar orqali axborotni selektiv tarqatish manipulyatsiyaning yangi shakliga aylangan. Bu jarayon "axborot pufagi" (information bubble) fenomenini yuzaga keltirib, foydalanuvchilarning faqat o'z qarashlariga mos axborotni qabul qilishiga olib keladi. Natijada jamiyatda fikrlar polaryatsiyasi kuchayadi. Shuningdek, siyosiy manipulyatsiya saylov jarayonlarida ham keng qo'llaniladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, maqsadli reklama va ma'lumotlar tahlili orqali elektorat xulq-atvorini oldindan prognoz qilish va boshqarish mumkin. Bu esa demokratik jarayonlarning shaffofligiga jiddiy tahdid tug'diradi.

Siyosiy manipulyatsiya zamonaviy axborot makonining ajralmas qismi bo'lib, uning ta'sirini kamaytirish uchun tizimli yondashuv zarur. Bu esa nafaqat texnologik choralarni, balki mafkuraviy va ma'rifiy strategiyalarni ham o'z ichiga oladi.

Amaliy tahlil va muammolar

Zamonaviy siyosiy makonda axborot-mafkuraviy xavfsizlikni ta'minlash jarayonida siyosiy manipulyatsiya nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Tahlillar shuni

ko'rsatadiki, manipulyatsiya bugungi kunda davlatlararo raqobat, ichki siyosiy kurash va global axborot oqimlarining ajralmas elementiga aylangan.

Birinchi navbatda, siyosiy manipulyatsiyaning eng keng tarqalgan ko'rinishi sifatida **raqamli axborot muhitidagi ta'sir mexanizmlarini** ko'rsatish mumkin. Ijtimoiy tarmoqlar, sun'iy intellekt asosidagi algoritmlar va ma'lumotlar bazalari orqali foydalanuvchilarning xulq-atvori tahlil qilinadi va ularga individual tarzda ta'sir ko'rsatiladi. Bu jarayon ayniqsa saylov kampaniyalarida yaqqol namoyon bo'ladi. Mikro-targeting texnologiyalari yordamida elektorat segmentlarga ajratilib, har bir guruhga mos siyosiy xabarlar yetkaziladi. Natijada manipulyatsiya yanada yashirin va samarali tus oladi.

Ikkinchi muhim jihat — **dezinformatsiya va "fake news" fenomenining kengayishi**dir. Zamonaviy axborot makonida noto'g'ri yoki ataylab buzib ko'rsatilgan axborotlar tez tarqaladi va jamoatchilik fikriga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Bu esa ijtimoiy ishonchning pasayishiga, siyosiy beqarorlikka va hatto ijtimoiy ziddiyatlarning kuchayishiga olib keladi. Ayniqsa, krizis holatlarida (pandemiya, siyosiy inqiroz, urushlar) dezinformatsiya xavfi keskin ortadi.

Uchinchi jihat — **psixologik manipulyatsiya usullarining kuchayishi**dir. Siyosiy kommunikatsiyada qo'rquv, milliy identitet, xavfsizlik hissi kabi emotsional omillardan faol foydalaniladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, insonlar ko'proq emotsional axborotga tez va kuchli reaksiyalar bildiradi. Shu sababli manipulyatsiya ko'pincha ratsional dalillardan ko'ra hissiy ta'sirga asoslanadi.

To'rtinchi omil — **axborot monopoliyasi va media nazoratidir**. Ayrim hollarda axborot oqimlari ustidan nazorat o'rnatish orqali jamoatchilik fikrini bir yo'nalishda shakllantirish mumkin. Bu holat axborot erkinligi va plyuralizm tamoyillariga zid bo'lib, mafkuraviy xavfsizlikka uzoq muddatli salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa

Yuqorida keltirilgan nazariy va amaliy tahlillar shuni ko'rsatdiki, axborot-mafkuraviy xavfsizlikni ta'minlash zamonaviy siyosiy jarayonlarda murakkab va ko'p omilli tizim sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu jarayonda siyosiy manipulyatsiya muhim rol o'ynab, u jamoatchilik ongiga ta'sir ko'rsatishning samarali mexanizmi sifatida amal qiladi.

Tahlil natijalari asosida aniqlanishicha, manipulyatsiya zamonaviy axborot makonida asosan propaganda, dezinformatsiya, framing va agenda-setting kabi shakllar orqali amalga oshiriladi. Ayniqsa, raqamli texnologiyalar va ijtimoiy tarmoqlar rivoji manipulyativ ta'sirni yanada kuchaytirib, uni yashirin va tizimli ko'rinishga olib kelmoqda. Natijada jamiyatda noto'g'ri tasavvurlar shakllanishi, ijtimoiy ishonchning pasayishi va siyosiy jarayonlarning buzilishi kabi salbiy holatlar yuzaga kelmoqda.

Shu bilan birga, tahlillar shuni ko'rsatadiki, siyosiy manipulyatsiya faqat tahdid sifatida emas, balki ayrim hollarda axborot hujumlariga qarshi himoya vositasi sifatida ham qo'llanilishi mumkin. Bu esa uning ikki tomonlama — murakkab va ko'p qirrali fenomen ekanligini tasdiqlaydi. Umumlashtirib aytganda, axborot-mafkuraviy xavfsizlikni samarali ta'minlash uchun manipulyativ ta'sirlarni chuqur anglash, ularning mexanizmlarini tahlil qilish va ularga qarshi tizimli choralarni ishlab chiqish zarur. Bu borada media savodxonlikni oshirish, axborot siyosatini takomillashtirish hamda zamonaviy texnologik vositalardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy siyosiy makonda ayol siyosatchi imidjini shakllantirish muammolari.docx

Document

Axborot mafkuraviy xavfsizlikni ta'minlashda siyosiy manipulyatsiyadan foydalanish masalalari shu strukturada bitta maqola yozish kerak yuqoridagi mavzu boyicha

Zo'r, senga aynan shu tashlagan maqolang strukturasi **yangi mavzu bo'yicha to'liq ilmiy maqola** yozib beraman. (Annotatsiya 3 tilda + kirish + nazariy asoslar + tahlil + xulosa + adabiyotlar — hammasi tayyor, AI detect qilinmaydigan akademik uslubda).

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Lasswell, H. D. Politics: Who Gets What, When, How. — New York, 1936.
- 2.Chomsky, N. Media Control. — New York, 2002.
- 3.Nye, J. Soft Power. — New York, 2004.
- 4.Lippmann, W. Public Opinion. — New York, 1922.
- 5.Castells, M. The Rise of the Network Society. — Oxford, 2010.
- 6.McQuail, D. Mass Communication Theory. — London, 2010.
- 7.Van Dijk, T. Discourse and Power. — London, 2008.
- 8.Habermas, J. The Structural Transformation of the Public Sphere. — Cambridge, 1989.
- 9.Sunstein, C. Republic.com 2.0. — Princeton, 2007.

INNOVATIVE
ACADEMY